

PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.

Aktuální trendy a posuny ve vývoji globálního bezpečnostního prostředí

Počátek druhé dekády 21. století je spojen s výraznou dynamikou a změnami globálního bezpečnostního prostředí. Patří mezi ně bezpečnostní reorientace Spojených států z transatlantického prostoru do prostoru Pacifiku, východní a jihovýchodní Asie, vycházející z nové americké vojenské strategie vyhlášené počátkem ledna 2012, stažení resp. stahování Spojených států z Iráku a Afghánistánu a velký politický a bezpečnostní pohyb v arabském světě po desetiletích zdejšího „statu quo“. Autor soudí, že především Evropská unie musí být připravena na možné negativní scénáře vývoje bezpečnostní situace v tomto regionu, respektive mít k dispozici efektivní policejní a vojenské síly s patřičným zázemím humanitární pomoci, které by byly schopny možnou nestabilitu zvládnout.

Asie a Pacifik: limitovaná bipolarita mezi USA a Čínou

Nová vojenská strategie Spojených států, kterou netradičně vyhlásil americký prezident Barack Obama z brífinkové místnosti Pentagonu 5. ledna 2012, vychází z toho, že Spojené státy vnímají jako svého hlavního rivala v 21. století Čínskou lidovou republiku a jako hlavní zájmový prostor Pacifik, kde se zájmy dnes obou nejsilnějších globálních mocností přímo protínají. Přímo ve strategii je uvedeno, že „nástup Číny jako regionální mocnosti bude mít dlouhodobě potenciál ovlivnit ekonomiku USA a naši bezpečnost různorodými způsoby“. Předseda sboru náčelníků štábů generál Martin Dempsey tento závěr rozvedl konstatováním, že „všechny trendy, demografické trendy, geopolitické trendy, ekonomické trendy a vojenské trendy se posunuly směrem do Pacifiku. Takže naše strategické výzvy v budoucnosti budou do značné míry vycházet z pacifického regionu“. [1]

O vzrůstající geopolitické roli Číny vypovídají především ekonomická data. Její ekonomický růst a vliv se navíc zvýraznil na pozadí finanční a ekonomické krize, kterou Spojené státy (a celý Západ) procházejí od konce první dekády 21. století. V daném případě je patrná zjevná nerovnováha v ekonomickém vývoji. Např. růst HDP EU poklesl z 3,2 % v roce 2006 na – 4,2 % v roce 2009 s perspektivou, že nebude v dalších dvou letech vyšší než 2 % (což se především v souvislosti s krizí eurozóny potvrzuje). Spojené státy, stejně jako Evropa, zaznamenaly v roce 2009 pokles HDP –2,6 % s předpokladem možného růstu v roce 2011 maximálně o 2,5 %. Naproti tomu růst čínského HDP byl v roce 2006 větší než 10 % a v dosud nekritičtějším roku krize 2009 dosáhl hodnoty více než 8,5 %. Patrný je přitom další čínský růstový potenciál v dalších letech, vycházející mj. z růstu HDP v roce 2010 o 10, 3 %. [2]

Je zřejmé, že konstantní růst čínského HDP signalizuje ekonomické přibližování Číny ke Spojeným státům. K vyrovnání ekonomické síly obou zemí má dojít přibližně za 13-18 let, tedy v letech 2025-2030. Toto vyrovnávání bude bezpochyby mít i svoje bezpečnostní konsekvence, které mohou být znásobované i výraznou nerovnováhou

v čínsko-amerických ekonomických vztazích. Projevuje se to např. nerovnováhou v americko-čínské obchodní bilanci, kdy v roce 2010 činil americký vývoz do Číny 81,8 miliardy dolarů, kdežto dovoz z Číny 344,1 miliardy dolarů. V roce 2011 držela Čína dluhopisy americké vlády v hodnotě zhruba 1,2 bilionu dolarů (objem amerických dluhopisů držených zahraničními subjekty dosahuje částky 4,5 bilionu dolarů). Čína také disponuje největšími devizovými rezervami na světě – koncem roku 2011 to bylo cca 3 biliony dolarů.

Tento finanční polštář tak mj. umožňuje Číně masivně investovat i do svého vojenského rozpočtu. Dokládají to i odhady výše a růstu tohoto rozpočtu Stockholmským institutem pro výzkum míru (SIPRI): v roce 2010 114,3 miliardy dolarů (tedy zhruba šestinu rozpočtu amerického), v roce 2000 to ovšem bylo pouhých 32,1 miliardy dolarů. [3]

Růst vojenského rozpočtu se následně odráží i v růstu čínského vojenského potenciálu, modernizaci a nákupu zbraní a zbraňových systémů i v růstu vojenských schopností. Posilování a rozšiřování ekonomického vlivu země je tak spojeno i s posilováním její vojenské síly, která se postupně stále více stává nástrojem podporujícím čínské politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy. Nyní se primárně jedná o regiony především v okolí Číny a šířeji v celé Asii, dá se ale předpokládat, že vojenská síla bude faktorem sloužícím Číně k prosazování jejích zájmů i v globálním měřítku, např. v Africe a Latinské Americe, kde Čína mohutně investuje. Je také zřejmé, že hlavním čínským soupeřem jsou Spojené státy. Čínsko-americké soupeření je nyní nejvíce viditelné v případě Tchaj-wanu a šířeji v celém prostoru Jihočínského moře.

V otázce Tchaj-wanu existuje neměnná čínská pozice v tom, že ho považuje za součást Číny a je pro ni nepřijatelný jakýkoliv vývoj, který by zmařil perspektivu „mírového sjednocení“, čemuž by Čína čelila i vojenskými prostředky. Tchaj-wan přitom disponuje obrannými zárukami Spojených států, které sehrávají roli odstrašení ve vztahu k Číně. Dlužno ale dodat, že s ohledem na míru aktuální ekonomické závislosti USA na Číně i tyto záruky začínají mít trhliny: pod nátlakem Číny, která pohrozila ekonomickými sankcemi, USA Tchaj-wanu neprodaly v roce 2011 nové stíhací letouny F-16.

V březnu 2010 Čína deklarovala, že Jihočínské moře, jež je geograficky označováno jako polouzavřené okrajové moře Pacifiku, společně s Tibetem a Tchaj-wanem představuje oblast klíčového čínského zájmu. Z čínského pohledu je to přirozené. Leží zde významné lidnaté a dynamicky se rozvíjející asijské státy sdružené ve vlivném ekonomickém seskupení ASEAN, [4] moře je významnou dopravní tepnou globálního významu (ročně se tudy přepraví loděmi zboží za 5 bilionů dolarů) a předpokládá se, že je bohaté na ropu a zemní plyn, jsou zde i velká loviště ryb. Předmětem teritoriálních sporů jsou především Spratlyovy ostrovy na které si paralelně dělají nárok Čína, Tchaj-wan, Vietnam, Brunej, Malajsie a Filipíny. Na více než 40 větších ostrovech jsou rozmístěny vojenské posádky některého z těchto států. Dochází i k ozbrojeným incidentům o kontrolu nad nimi, přičemž silné tenze existují především mezi Čínou a Vietnamem.

Dominanci Číny v Jihočínském moři mají potvrzovat i pravidelné námořní manévry Čínské armády v oblasti i fakt, že ve městě Sanya na ostrově Hainan byla vybudována podzemní základna pro jaderné ponorky s balistickými střelami. Podle odhadu expertů zde mohou být rozmístěny i letadlové lodě s jejich doprovodnými plavidly. Taková koncentrace námořních sil může znamenat nejen projekci síly ke zdůraznění čínského

práva na Spratlyovy ostrovy, ale též k obraně transportních cest v Indickém oceánu, kterými se přepravuje ropa do Číny z Perského zálivu.

Spojené státy mají též jako pacifická námořní a obchodní velmoc v Jihočínském moři své přímé ekonomické zájmy a je tak pro ně **neakceptovatelný scénář, že by zde mohla jednoznačně dominovat Čína**. V tom existuje i určitá shoda s dalšími zainteresovanými zeměmi v regionu. Odráží se to např. i v zintenzivnění vietnamsko-amerických politických a vojenských vztahů, včetně spolupráce vietnamského a amerického námořnictva.

Další vývoj v Jihočínském moři přitom může předznamenat budoucí podobu čínského geopolitického vlivu v dlouhodobém časovém horizontu. Známy americký novinář Robert Kaplan, který se dlouhodobě věnuje i geopolitickým otázkám, došel v této souvislosti ve své knize „Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power” [5] k zajímavému závěru: stejně jako otevření Panamského průplavu počátkem dvacátého století umožnilo Spojeným státům dominovat v západní hemisféře, tak případná dominance Číny v Jihočínském moři může posílit její hegemonii ve hemisféře východní. Aby Spojené státy mohly takovému možnému vývoji čelit, posilují, jak vyplývá z nové americké vojenské strategie, svoje letecké a námořní síly, a to i na úkor pozemních sil. V tomto kontextu je třeba i vnímat záměr rozmístit 2500 příslušníků amerického námořnictva v severoaustralském Darwinu. Při prezentaci nové americké vojenské doktríny pak v návaznosti na tento krok americký prezident Obama zdůraznil, že **plánované dlouhodobé škrty v americkém vojenském rozpočtu** v budoucích 12 letech v objemu 450 miliard dolarů **se nepromítnou do snižování vojenské síly v pacifickém regionu**.

Přítomnost amerických vojáků v Austrálii může předznamenat i další prohlubování užší vojenské spolupráce Spojených států s dalšími americkými spojenci v pacifickém regionu – Novým Zélandem, Jižní Koreou a Japonskem. Před summitem NATO v Rize v roce 2006 Spojené státy přišly s ideou o vytvoření formálního partnerství s těmito zeměmi – nicméně nezískaly pro ni uvnitř NATO dostatečnou podporu. Ve světle větší orientace na Pacifik a Asii může být prohloubení spolupráce opět ve hře, nicméně již ne v rámci NATO, které postupně přestává být v centru zájmu americké zahraniční a bezpečnostní politiky, ale spíše na bilaterální bázi. S ohledem na další bezpečnostní vývoj v regionu ale nemusí být nepředstavitelný ani vznik širší regionální bezpečnostní organizace pod vedením Spojených států, která by mohla vzniknout na půdorysu již existující třístranné vojenské aliance ANZUS (Austrálie, Nový Zéland, Spojené státy), existující již od r. 1951.

Napětí v čínsko-amerických vztazích může ale nastávat i při řešení a zvládání řady ohnisek nestability ve střední, jižní a východní Asii, tedy v regionech se kterými Čína bezprostředně sousedí, a to i s ohledem na ekonomické zájmy (např. přístup ke zdrojům nerostných surovin). Dá se v podstatě hovořit o uceleném *pásmu bezpečnostní nestability* počínaje Íránem, Afghánistánem, přes Pákistán, Indii až po Korejský poloostrov. V tomto pásmu je soustředěn značný konfliktní potenciál spojený i s růstem vlivu radikálního islamismu nebo nebezpečím rozšiřování /použití zbraní hromadného ničení (hrozba konfliktu mezi USA /Izraelem a Íránem, eskalace občanské války v Afghánistánu po plánovaném ukončení masivní vojenské angažovanosti NATO a USA v roce 2014, politická nestabilita ve středoasijských zemích, např. v Turkmenistánu, Uzbekistánu a Tádžikistánu a Kyrgyzstánu, indicko-pákistánské konfliktní vztahy, potenciální hrozba

islamistického převratu v Pákistánu s tím, že islamisté budou mít k dispozici jeho jaderný potenciál).

Prominentním místem v čínsko-amerických vztazích je jednoznačně situace na Korejském poloostrově, kde bez Číny jako největšího spojence Severní Koreje není možné vyřešit problém existence režimu, který představuje vzhledem ke své zahraniční a bezpečnostní politice silnou regionální bezpečnostní hrozbu, která významně ovlivňuje i globální bezpečnostní prostředí. Lze ale vyslovit předpoklad, že udržování severokorejského režimu s jeho politikou „bezpečnostní nepředvídatelnosti“ včetně hrozby použití jaderné zbraně je pro Čínu stále výhodné, protože umožňuje vázat nemalé americké vojenské síly. A to je i s ohledem na novou strategickou orientaci Spojených států na Pacifik pro Čínu do budoucna zásadní.

Ale i přes řadu konfliktních bodů v čínsko-amerických vztazích je možné indikovat i společné pragmatické zájmy obou mocností. Jejich základem je samozřejmě míra ekonomické spolupráce a vzájemné propojenosti (a závislosti) čínské i americké ekonomiky, rámovaná tzv. strategickým ekonomickým dialogem (SED), který získal i neformální označení G-2. Zachování pokud možno bezproblémové ekonomické spolupráce tak diktuje i zájem eliminovat případné třetí plochy nebo vyhnout se přílišné eskalaci možných politických či bezpečnostních konfliktů.

Existují i některé společné bezpečnostní zájmy jako je např. nutnost čelit radikálnímu islamismu. Čína musí registrovat jeho rostoucí vliv na svém území – v západní Ujgurské autonomní oblasti Sin Ťiang sousedící s Afghánistánem a Pákistánem a severní provincií Ning Sia, kde žije 30 milionů muslimů. Jsou zde ale i další nevojenské hrozby, kterým je nutné společně čelit. Jedná se např. o námořní pirátství – v Adenském zálivu a v Malackém průlivu, klíčových námořních tepnách spojující Asii, Afriku a Evropu, kde ročně propluje 20 resp. 50 tisíc lodí. I proto se Čína aktivně zapojila do protipirátské operace v Adenském zálivu, kde působí dva torpédoborce a jedna zásobovací loď čínského námořnictva.

Čínsko-americká spolupráce se také projevuje ve stálé politické komunikaci ať už na bilaterální úrovni, či v rámci mezinárodních organizací, resp. setkání jakými jsou např. G-20 nebo APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation). Příznačné je, že podobně jako fungovala v dobách studené války tzv. horká linka mezi Kremlem a Bílým domem, tak od roku 2008 funguje stejná linka mezi ministry obrany Číny a USA, s cílem umožnit jim přímý kontakt ve věcech společného zájmu, zejména v případech mimořádných situací. Právě tento druh spojení se tak stává symbolem výjimečnosti čínsko-amerických vztahů, symbolem svého druhu „limitované bipolarity“ v multipolárním světě, kdy vztah mezi dvěma nejsilnějšími mocnostmi výrazně ovlivňuje jeho vývoj.

Bezvýsledné a rodící se konflikty

Strategie „více Asie a Pacifiku“ v americké zahraniční a bezpečnostní politice zároveň přichází v době, kdy se Spojené státy musí vyrovnávat především s několika politickými a vojenskými neúspěchy po deseti letech od 11. září 2001. Podle informací výzkumného projektu americké Brownovy univerzity, který zkoumá válečné náklady, bylo za posledních deset let do válek nasazeno přes 2,2 milionu Američanů a více než milion z nich se vrátilo jako veteráni. Projekt odhaduje celkové dlouhodobé ekonomické náklady vydané na války v Iráku, Afghánistán a Pákistánu a v dalších oblastech

protiteroristické činnosti na 3,2 až 4 biliony dolarů. [6] Jsou to samozřejmě astronomické cifry (které navíc přispěly i k razantnímu růstu amerického státního dluhu), a přitom především v Iráku a Afghánistánu nevedlo americké nasazení k výsledkům se kterými administrativa prezidenta Bushe v obou zemích počítala. Po devíti letech byli Američané nuceni se z Iráku stáhnout, což byl sice závazek Bushova nástupce prezidenta Obamy, nicméně bez uzavření dohody o dalším působení omezeného amerického kontingentu na jeho území.

Iráčané tak fakticky vyšli vstříc strategickým cílům a zájmům Íránu, který pro Spojené státy nyní představuje klíčového protivníka. Írán se přitom stává vedle Turecka další regionální mocností, možná dalším potenciálním členem „jaderného klubu“ se schopností ovlivňovat i globální ekonomickou a bezpečnostní situaci. Příkladem může být rozsáhlé vojenské cvičení íránského námořnictva v Hormuzském průlivu koncem roku 2011 a počátkem roku 2012 s deklarovanou hrozbou jej uzavřít v případě, že by na Írán byly uvaleny další sankce ze strany Západu kvůli jeho jadernému programu. Tato hrozba sama o sobě způsobila růst ceny ropy na světových trzích, což je přirozené vzhledem k tomu, že Hormuzským průlivem se transportuje 20 % světové produkce ropy.

V případě **Afghánistánu** nevedla již více jak deset let trvající operace vedená Spojenými státy za účasti NATO proti hnutí Talibán k jeho porážce, ale naopak, byly zahájeny „mírové“ rozhovory mezi afghánskou vládou, USA a Talibánem, jež se stávají spíše americkou prohrou. Spojené státy daly zároveň najevo, že se v roce 2014 z Afghánistánu stáhnou, a to bez ohledu na to jaká bude v zemi bezpečnostní situace. V podstatě se tak bude po čtvrtstoletí opakovat „sovětský“ scénář stažení v Afghánistánu v roce 1989, který může vést i ke konci vlády prozápadního a proamerického prezidenta Karzáího a eskalaci občanské války v zemi.

Spojené státy také ztrácejí schopnost plně ovlivňovat **izraelsko-palestinský konflikt**. Obě strany konfliktu již plně nerespektují politická přání Washingtonu. Konkrétně se jedná o zastavení osidlování židovských osad na západním břehu Jordánu v případě Izraele, a naopak, v případě Palestiny o nepředložení žádosti o řádné členství v OSN. To sice mohou Spojené státy blokovat v Radě bezpečnosti OSN, nicméně Palestina již dosáhla průlomu tím, že se stala členem UNESCO. Paralelně po vítězství islamistů v egyptských parlamentních volbách také hrozí, že Egypt může vypovědět mírovou dohodu s Izraelem, které bylo dosaženo pod gescí Spojených států v době administrativy prezidenta Cartera a která byla zásadním průlomem v arabsko-izraelských vztazích.

Palestinsko-izraelský konflikt také začíná být ovlivňován jinými vlivnými aktéry – na prvním místě především Tureckem. Z amerického i izraelského pohledu to ale není nejideálnější varianta s ohledem na prudké zhoršení turecko-izraelských vztahů poté, co došlo k incidentu s usmrcením několika tureckých aktivistů Izraelem na turecké lodi plující s humanitárním nákladem do Gazy v roce 2010, a také s ohledem na politické sbližování Turecka s řadou arabských států v návaznosti na zásadní politické změny v regionu po vlně arabských revolt v průběhu roku 2011. Turecko přitom využilo tyto revolty k posílení své pozice regionální mocnosti. V jejím průběhu se Turecko jasně distancovalo od řady arabských diktátorů (Mubarak, Kaddáfí, Ben Ali) a navázalo spolupráci s novými politickými silami, které místo nich převzaly politickou moc. Turecko může přitom v arabském světě výrazně působit svojí „soft power“ – příkladem politicky a ekonomicky úspěšné muslimské země, jež má demokratický politický systém.

Arabský svět v éře bezpečnostní nejistoty

Dramatický pohyb v arabském světě od prosince 2010 se často označuje jako velmi překvapivý. Zahájení „arabské revolty“ je symbolicky spojeno s incidentem mezi dlouhodobě šikanovaným mladým prodávčem zeleniny a úřady ve městě v tuniském vnitrozemí, jenž vyústil v zoufalý akt jeho sebeupálení. Nicméně k výbuchu nespokojenosti by zřejmě došlo v každém případě, i když to mohlo mít jinou příčinu. Podhoubím arabské revolty se totiž stala především zcela neudržitelná společensko-ekonomická situace milionů lidí, což již v roce 2009 indikoval prestižní Arab Human Development Report. Ten uvedl, že v arabském regionu žije 360 milionů obyvatel s průměrným věkem 22 let (celosvětový průměr je 28 let), 60 % žije v městských aglomeracích (dvojnásobný počet proti stavu před 50 lety), region má nedostatečný nebo velmi malý ekonomický růst po roce 1980, jeden z pěti obyvatel žije pod hranicí chudoby (dva dolary denně) a ekonomika regionu není schopna vytvořit potřebných 50 milionů pracovních příležitostí v průběhu deseti let. [7] Rozbuškou nepokojů se také stalo zvyšování cen potravin. [8] Velmi složitá ekonomická situace byla navíc ještě zostřena existencí diktátorských a autokratických režimů omezujících základní lidské svobody a práva. Nahromaděná frustrace především mladých lidí pak vyústila i za pomoci nových médií a sociálních sítí v protestní akce a vzpoury, které proběhly prakticky ve všech arabských zemích a jež v konečném důsledku proměnily politickou mapu arabského světa.

Proměnu zahájilo svržení dlouholetých arabských diktátorů v Tunisku (Ben Ali), Egyptě (Mubarak) a v Libyi (Kaddáfí). V Tunisku, Egyptě a Maroku proběhly parlamentní volby ve kterých zvítězili političtí islamisté. V nejlidnatější arabské zemi obdržely dvě islámské strany, Strana svobody a spravedlnosti – politické křídlo Muslimského bratrstva, která je považovaná za umírněnější – a strana Núr, reprezentující ultrakonzervativní salafisty, více jak 70 % hlasů. Tento vývoj přirozeně otevírá řadu otázek o tom, jaká bude politická praxe politických islamistů a co to bude znamenat nejen pro vývoj v těchto zemích, ale i např. pro vztahy s Evropou.

Není např. přesně známo jaká je vnitřní struktura islamistických stran a jaký je jejich politický a ekonomický program. V jedné otázce mají ovšem především egyptští islamisté jasno: Izrael představuje nepřátelskou zemi a osud Palestiny je nejdůležitější téma egyptské národní bezpečnosti, což může potvrzovat správnost výše uvedeného závěru o možném vypovězení egyptsko-izraelské mírové dohody.

V Libyi došlo ke svržení a usmrcení diktátora Kaddáfího po dvaadvaceti letech jeho vlády s podporou Západu, respektive vojenské operace NATO. Není ovšem zcela jasné, s ohledem na značnou různorodost sil, které se postavily proti Kaddáfímu, kdo vlastně přesně v Libyi drží moc a ovládá jí. Situaci může komplikovat i vzájemná animozita mezi jednotlivými povstaleckými silami (mezi kterými mají významné místo i organizace al-Ká'idy v zemích Maghrebu), přičemž v pozadí této animozity je v první řadě střet o kontrolu nad těžbou ropy a tedy budoucím ekonomickým profitem. Mohlo by to vést i k občanské válce a vzniku „zhrouceného státu“. Bezpečnostní nestabilita by se přitom mohla přelít i do sousedního Alžírsku, kde již v devadesátých letech probíhala občanská válka mezi armádou a o moc usilující fundamentalistickou Islámskou frontou spásy, která si vyžádala dvě stě tisíc životů. Oba scénáře takového vývoje by měly negativní dopad i na Evropu.

Občanská válka již přitom fakticky probíhá v Sýrii – vedlo k ní masivní použití síly vládnoucího režimu Bašára Asáda proti opozičním silám. Na jejich stranu se postavilo

Turecko, Saúdská Arábie a další arabské země Perského zálivu. Motivace takového postupu u těchto aktérů je ale rozdílná. Turecko se obává toho, že pokud by v Sýrii došlo k nekontrolovatelnému vývoji po pádu Asáda mohlo by to vyvolat i povstání Kurdů, které by dále podnítilo ambice dalších kurdských menšin v Iráku a v samotném Turecku ohledně vytvoření samostatného kurdského státu. Potenciální vytvoření nezávislého „velkého Kurdistanu“ by znamenalo překreslení hranic v regionu a samozřejmě zásadní hrozbu turecké národní bezpečnosti. Je nicméně faktem, že Kurdové mohou mít na svůj samostatný stát nárok stejně jako Palestinci.

Naproti tomu zájem Saúdské Arábie a jejích spojenců v Perském zálivu na svržení Asáda je diktován snahou vyřadit ze hry významného spojence Íránu, a tím oslabit vliv Íránu na Blízkém východě.

Na arabském poloostrově je zároveň dalším bezpečnostním ohniskem Jemen, kde byl po třiceti letech u moci donucen odstoupit prezident Sálíh. Problémem je ale aktivizace místní aktivní odnože al-Ká'idy, která může kontrolovat část nebo většinu jemenského území.

Poněkud odlišným vývojem prošly arabské monarchie a Alžírsko. Saúdská Arábie a Alžírsko jsou díky svým příjmům z těžby ropy resp. plynu schopny prostřednictvím ekonomických benefitů uplácet obyvatelstvo, a tak zatím eliminovat potenciální nepokoje. Z dlouhodobého hlediska ale neřešení sociálně-politických problémů v těchto lidnatých arabských zemích (vysoká nezaměstnanost mladých lidí, korupce, nepotismus) může vyústit v nepokoje podobného charakteru jako v jiných arabských zemích. Opět to může mít geopolitické a geoekonomické dopady: potenciální nepokoje a nestabilita v Saúdské Arábii a Alžírsku by mohly ohrozit produkci ropy, plynu, a jejich dodávky do Evropy, Indie, Číny.

Brutálně byly potlačeny nepokoje v Bahrajnu, a to i s přímou intervencí Saúdské Arábie. Naopak přísliby reformů eliminovaly rozsáhlejší protesty v Jordánsku a Ománu.

Obecně se tak dá říci, že se prakticky **celý arabský svět nachází v období silné politické, ekonomické a bezpečnostní nestability**, kterou mohou prohlubovat i obtíže nových vládnoucích sil s politickou a ekonomickou transformací. Problémy, které řada arabských zemí měla a má, se navíc v době revolučních změn ještě prohloubily. [9]

Ekonomická situace se může i dále zhoršovat vzhledem k politické nestabilitě, což může vyvolat projevy nespokojenosti především u chudších vrstev obyvatelstva, [10] jež očekávaly pozitivní změny ve svém sociálně-ekonomickém postavení. Nespokojenost a frustrace z pomalosti změn tak může vést i k posilování radikálních politických sil.

Závěr

Evropská unie se musí připravit na situaci, kdy bude mít ve svém bezprostředním sousedství dlouhodobě politicky, ekonomicky a bezpečnostně nestabilní region. Zásadní otázkou pro EU tak je jakým způsobem a jakými nástroji čelit této nestabilitě.

Prvořadým zájmem EU musí být podpora transformace zemí regionu, tak aby se staly více politicky, sociálně-ekonomicky a bezpečnostně stabilní a disponovaly i potřebným rozvojovým potenciálem. K tomu by měla sloužit i rozsáhlá rozvojová a ekonomická pomoc zaměřená prioritně na podporu rozvoje průmyslu, zemědělství (zvyšování potravinové soběstačnosti, zavodňování dosud neúrodných oblastí), a vzdělávacího sektoru.

Bude též zřejmě nutné hledat nové přístupy ve vztazích k politickému islámu v regionu, podporovat rozvoj demokratického politického systému s rolí politických stran. Tomu může napomáhat fakt, že v průběhu revolučních změn došlo v řadě arabských zemí k vytváření zárodků občanské společnosti, jež je s pomocí nových médií a sociálních sítí schopna artikulovat na pluralitním základě svoje zájmy a cíle.

Celá evropská pomoc arabskému světu by mohla mít charakter jakéhosi „evropského Marshallova plánu“, protože je v nejvlastnějším zájmu EU, aby se většina ekonomických a sociálních problémů efektivně řešila uvnitř arabského světa a nedocházelo k vývozu nestability mimo něj, v první řadě do Evropy. EU musí být ale zároveň připravena na negativní scénáře vývoje bezpečnostní situace. Týká se to např. silných migračních vln ke kterým by mohlo dojít v případě stagnace či dokonce zhoršování politického a ekonomického vývoje v arabském světě. [11] EU tak musí mít k dispozici efektivní policejní a vojenské síly spolu s kapacitami humanitární pomoci, které by byly schopny těmto vlnám čelit. Odpovědnost za zajištění bezpečnosti Evropy by v daném případě ležela v první řadě na EU bez spoléhání se na pomoc Spojených států, neboť jejich zájmy, jak vyplývá z výše uvedených trendů a fakt, jsou již zaměřeny primárně mimo evropský prostor.

Studie vznikla v rámci projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“ (VG20102013009) a projektu „Bezpečnost občanů a krizové řízení“ (VF20112015018).

Poznámky k textu:

- [1] Dostupné na <http://thehill.com/blogs/defcon-hill/policy-and-strategy/202925-new-us-military-policy-turns-focus-toward-china>.
- [2] Údaje na základě IMF *World Economic Outlook: Recovery, Risk and Rebalancing*, IMF Washington, 2010, s. 225.
- [3] **Vývoj čínského vojenského rozpočtu** podle odhadu SIPRI v letech 2000-2010 (v miliardách dolarů): 2000: 32 100; 2001: 39 500; 2002: 45 900; 2003: 49 800; 2004: 55 200; 2005: 62 100; 2006: 72 900; 2007: 84 100; 2008: 92 700; 2009: 110 100; 2010: 114 300.
- [4] ASEAN – Association of South East Asian Nations (Sdružení národů jihovýchodní Asie). Jde o regionální mezinárodní organizaci založenou v roce 1967. Sdružuje Brunej, Filipíny, Indonésii, Kambodžu, Laos, Malajsii, Myanmar, Singapur, Thajsko a Vietnam.
- [5] KAPLAN, D.R. *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*. Random House, 2010.
- [6] Dostupné na <http://news.brown.edu/pressreleases/2011/06/warcosts>. Ve výzkumné zprávě se také uvádí, že v konfliktech v Iráku a Afghánistánu zahynulo více jak 31 tisíc vojáků Spojených států, amerických spojenců a iráckých a afghánských bezpečnostních sil, dále (podle velmi konzervativních odhadů) zahynulo 137 tisíc civilistů. 7,8 milionu Iráčanů, Afghánců se stalo uprchlíky.
- [7] *Arab Human Development Report 2009*, <http://www.arab-hdr.org/contents/index.aspx?rid=5>.
- [8] Podle údajů Organizace OSN pro zemědělství a výživu (FAO) dosáhly ceny potravin po neustálém růstu v sedmi měsících po sobě nejvyšší hodnoty v lednu 2011. Podle tzv. FAO Food Price Index 55 potravinových komodit vzrostly mezi lednem 2010 a lednem 2011 ceny pšenice o 110 %, kukuřice o 87 %, sóji o 59 % a cukru o 22 %. Na mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2011 v této souvislosti prohlásil prezident Světové banky Robert Zoellick, že „zvyšující se nezaměstnanost a zvyšování cen potravin byly jedním z faktorů, které vedly k nestabilitě na Blízkém východě“.
- [9] Například přímé ztráty spojené s masovými nepokoji a povstáními v Egyptě a Tunisku dosáhly 6,3 miliardy dolarů, resp. 2,6 miliardy euro. Libye bude potřebovat deset let k tomu, aby odstranila následky občanské války. Francouzsko-libyjská obchodní komora odhadla celkový objem škod na 200 miliard dolarů.

- [10] Výbušný je především problém nezaměstnanosti mládeže. Mezi mládeží dosahuje 42,8 % v Egyptě, 30,4 % v Tunisu a 24,4 % v Sýrii.
- [11] Již ve druhé polovině minulé dekády kalkulovaly některé expertní studie s tím, že polovina Arabů ve věku dvaceti let chce emigrovat ze své země, přičemž třetina až polovina do Evropy. O potenciálně složité situaci v oblasti migrace svědčí i skutečnost, že nové libyjské vedení upozornilo, že již nadále nebude jako Kaddáfí garantovat zadržování uprchlíků z afrických zemí mříčích do Evropy s odůvodněním, že je to velmi finančně náročné. Může to samozřejmě být i motivováno snahou získat od EU značné finanční prostředky k zadržování uprchlíků. Jejich počet je v Libyi skutečně vysoký. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v roce 2011 odhadla, že v Libyi je kolem 1,5 milionu nelegálních migrantů, převážně ze subsaharské Afriky.

Literatura:

- BALABÁN, M. Globální transformace moci a vlivu. *Working Paper* 11/2011 projektu „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR“. Dostupné na http://ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Transformace_globalni_moci_a_vlivu_Balaban.pdf.
- BALABÁN, M. Noví globální a regionální aktéři a světová a evropská bezpečnost. *Vojenské rozhledy*, 2011, roč. 20 (52), č. 2, s. 30-37, ISSN 1210-3292.
- BAUER, M., SCHILLER T. *The Arab Spring in 2012*. Centre for Applied Politic Research, dostupné na <http://www.cap-lmu.de/publikationen/2012/caperspectives-2012-01.php>.
- PODCEROB, A. Vosstanija arabov v XXI.věke: što dalje? *Meždunarodnaja žizň*, č. 10/2011, s. 66-76. *Strategic Panorama 2010/2011*. Institut Español de Estudios Estratégicos, Real Instituto Elcano. Ministerio De Defensa. Madrid, 2011, ISBN 978-84-9781-675-5.
- Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*. Dostupné na http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.
- The South China Sea. Towards a Region of Peace, Security and Cooperation*. THUY, T. T. (ed), Diplomatic Academy of Vietnam. Hanoi: The Gidi Publishers, 2011, ISBN 978-604-77-0330-2.

Chystají se dva klíčové kroky navazující na Bílou knihu o obraně, bez kterých nemůže být změněn stávající – v mnoha ohledech netransparentní a problémový – systém řízení kariér. Konkrétně jde o zavedení kariérního řádu a nového systému odměňování pro vojáky, které jsou úzce provázané. V tuto chvíli jsou ve vnitroresortním připomínkovém řízení dva dokumenty, ze kterých budou změny vycházet: novela zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, a návrh nového platového zákona, který nahradí stávající zákon č. 143/1992 Sb. a zavede nový systém odměňování vojáků, odlišný od zbytku státní správy.

Jde o významné změny, které sice vstoupí v platnost až v roce 2014, ale jejich zavedení do praxe bude probíhat několik let. Změna personálního systému se vždy provádí v řádu let, chcete-li, aby v systému zůstali ti, kteří mají zůstat, protože představují kvalitu a přínos pro ozbrojené síly. Počítáme s přechodnými obdobími, protože v tak složitém „organismu“, jakým jsou ozbrojené síly ČR, je zapotřebí postupovat citlivě a uvážlivě.

**Alexandr Vondra, ministr obrany ČR,
armádní generál Vlastimil Pícek, náčelník Generálního štábu AČR,
Dopis všem vojákům k zavedení kariérního řádu a novému systému odměňování
A report 4/2012**